

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B

873,989

THE UNIV

M

M

CHIGAN

M

M

THE UNIV

M

M

M

M

M

M

M

M

M

1

Иван Иванић

Торијско-еџнографска расправа:

Заградила
„Матица Српска.“

✱ Треће издање са 30. слика. ✱

Београд

Штампарија Д. Димишријевића, Угао: Иван-Бегове улице број 1., Јрачаничке број 12.
1899.

— Цена 2 динара или 2 круне. —

Овај је, Ован

30.

БУЊЕВЦИ И ШОКЦИ

У БАЧКОЈ, БАРАЊИ И ЛИЦИ

(ИСТОРИЈА. — ЕТНОГРАФИЈА. — КУЛТУРА. — ДРУШТВЕНО,
БРОЈНО И ПРИВРЕДНО СТАЊЕ. — ЕТНИЧКЕ ОСОВИНЕ.)

НАПИСАО
ИВАН ИВАНИЋ

— НАГРАДИЛА „МАТИЦА СРПСКА“ СА 500 ДИН. —

— СА ВИШЕ СЛИКА —

У БЕОГРАДУ

ПЕЧАТАРИЈА Д. ДИМИТРИЈЕВИЋА, ИВАН-ВЕГОВА УЛИЦА БР. 1.

1899.

DB
919
I93
1899

0948056-230

С Е Н И

† ИВАНА АНТУНОВИЋА

КАНОНИКА

И

НАЈВЕЋЕГ РОДОЉУБА БУЊЕВАЧКОГ

ПИСАЦ.

Мото: Познајмо се!

Брзо иеку данци,

Срениемо се,

Бићемо незнанци.....

БУЊЕВЦИ И ШОКЦИ

I. Кратки географски и статистички преглед

Буњевци и бачки и барањски Шокци не заузимају неку нарочито оделиту територију, да би било оправдано писати читаву географију. Они су или раштркана насеља, или чак и ситне оазе у великом туђинском мору, али ради потпуности ове расправе о њима, биће ипак нуждан као увод: један кратак географски преглед, спојен са статистиком њиховом. Када видимо, где станују и колико их има, ми ћемо изнети њихову историју, народност, име, језик, културу, привреду, описати обичаје и одело њихово.

Буњевци станују у Горњој Бачкој, у Лици и Приморју, у неким местима око Пеште, Фехерској жупанији, Чепелском острву а раније и у Банату (Рекаш, Крашово и Хрв. Неузина), али су се сада скоро сасвим изгубили.

Шокци, и то они, који се нас тичу, — јер о сремским и славонским Шокцима не пишемо, — станују у доњој Бачкој, у жупанијама Барањи, Толни, Ваш, Сала.

Буњеваца има данас у Бачкој: у Суботици, Сомбору, Бајмоку, Алмашу, Каћмару, Немеш-Милетићу, Чонопљи, Шандору, Матеовићу, Гари, Бикићу, нешто у Баји, у Тителу, Нов. Саду и по неким бачким и бапатским селима. За тим у Калочи и Сегедину, али у маломе броју; — даље у Ерчину, Будиму, Терек-Балинту, Душноку, Баћину, Перкати, Пентели, Рац-алмашу Тукуљу, Рац-Крстуру, Ерду, (Амза-бег), на Чепелском острву, даље у селима Фехерске жупаније: Перлаку, Буњевци; — у Св. Андрији, у Пешт. Ст. Иштвану и т. д.

Велик број Буњеваца треба да је у Лици, где су се прво зауставили, када су се иселили из Херцеговине. Али колики је њихов број, то се не може одредити тачно, јер их званична статистика рачуна као католике, у Хрвате. Они живе у Хрватској Крајини, почев од Сења паралелно са морском обалом, али ипак по 2—3 сата далеко од мора.

Иван Анђуновић у својој „Расправи“, по причању пуковника Ивана Мургића, личког Буњевца, вели, да су Буњевци, иселивши се из старе своје домовине Херцеговине, населили места у Подгорју Такалице, Видовац, Коњско, Карлобаг, Долац, Кесарица, Присна, Бачвица, Јабланац, Стиница, Стари град, Кладе, Луково, Воларице, Свети Јурај, Столац, Сењска Драга, Кострена, Св. Јаков, Повиле, Леденице, Загон. — На *Велебиту* населише: Остарије, Црни Падеж, Красно, Вратник, Криви-пут и Крмпоте. — Даље се населише у Грачацу, Стикади, Рудо-пољу, Ричици, Св. Року, Церју, Ловинцу, Вратнику, Смоквици и Вагану. Мургић их помиње још у Нових, Брушаних, Мушалуку, Осјеку, Будаку, Кули Вукшићу, Перушићу, Смиљану, Трновцу, Бужиму, Пазаришту, Жељави, Баљевцу, Скочају, Заборском, Плитвице, Ваганац и т. д.

М. Грбић („Карловачко Владичанство“) вели, да су „Буњијевци“ насељени у Приморју, По Личу, Хрељину, Крмпотама, Стајници, Језерма, Развалама, по Кришпољу, Каменици, Компољу; за тим у местима која су уз само море око Сења: по Красном, Јабланцу, Св. Јурју у Подгорју, Стиници, Призни, Стариграду, Клади, Лукову, Воларици, Бјељавини, Смоквици, Жрновници, по Дубоком, Загону, по Леденицама у Винодолу, у Повилама и т. д. Из Св. Јурја иселили су се Буњевци доцније у млетачке области. — После освојења Лике и Крбаве населише се још 160 кућа Буњеваца из Далмације и Приморја у Ловинац, Ричицу, Св. Рок, Смиљан, Трновац, у села подгорска око Бага, у Пазариште, Св. Јурај и „Конфин-Новски“ (око 50 кућа). Опширније о овим насељима биће у одељку о историји Буњеваца.

Да ли су Буњевци у свима тим местима још и данас *Буњевци* или су се, по сродности вере, претопили у Хрвате, то је у питању. Али свакако је факт, да су се у многим од поменутих места сачували као Буњевци и да и данас са поносом веле, да су Буњевци. Тако н. пр. у „Србобрану“ (20 бр. 1893 г.) има отворено писмо Паја Бркића, бившег опћинског начелника из Св. Рока у Лици, које место горе убројасмо. Ту вели г. Бркић

„за родитеље и прародитеље моје, рекли су ми, да су Буњијевци били. Е па кад су они то били, онда сам и ја. А Срби и Буњијевци не стоје далеко“... Па даље вели „Србобрану“: „А ви кад заступате Буњевце по Бачкој и Банату, заступите кад и кад и своју браћу и Личке Буњијевце.“ — Буњевци у тим местима живе у највећем пријатељству са православним Србима, жене се и удају међу собом. У осталом и Антуновић изрично вели, да су Буњевци у многим побројаним местима очували и данас своју буњевштину, што им служи на част.

Шокци у Бачкој станују у Сонти, Плавни, Моноштору, Вајски, Бођану, Бачу, Сантову, Берегу и Новом Саду. У Купусини су се изгубили.

У Барањи су насељени сада у овим местима:

Печују (будимско предграђе), Пишпек, Богад, Кеси, Немети, Беремент, Петарда, Торјанци, Рац-Боја, Репјак, Марија-Бид, Поча, Шиклош, Дарда, Ерцег-Суљош, Лашкафалу, Суч, Св. Стеван, Баан, Бодаља, Барањавар, Бетина, Дарас, Даљок, Ишеп, Манастир, Мухач, Нимешаз, Марија-Керменд, Мођород, Егераг, Олас, Вершенд, Св. Ержебет, Бикал Богдаси, Драва, Св. Мартин и т. д.

Шокци у Барањи донекле су очували своју народност, док су је они у Толни скоро изгубили.

Где је било Буњеваца и Шокаца у почетку 18. века а где их има сада, управо где су сачували своју народност, а где су је изгубили, најбоље се види из овога прегледа:

Из извештаја о визитама бискупским у прошлом и овом веку видимо, да је у *Аиашину* било 1756. г. Илира (Шокаца) а сад их нема, у *Бачу*, пре више, а сад мало. У *Алмашу* 1738. г. били су сви Буњевци, сад су у мањини, у *Баћину* су и сад у већини и пословењују Мађаре, у *Башмоноштору* губе се Шокци, а у *Баји* Буњевци. У *Боршоду* се изгубили, у *Калочи* такође („језик су изгубили али се Богу и сад *рацки* моле“, вели Антуновић). У *Бикићу* су били 1791. г. сами Буњевци, сад су измешани. У *Бућину* 1792 сами Буњевци, сад врло мало. У *Берегу* (Брегу) 1762. г. Шокци и Срби, а сад доста Немаца. У *Бездану* било је 1762. г. Шокаца, сад их нема. У *Чантавиру* опадају Буњевци. У *Чебу* било Шокаца, сад нема. У *Даушову* било 1767. г. Буњеваца, а сад не. У *Чавољу* Буњевци били у

већини 1762. год. сад у мањини. У *Чоношљи* 1762. години доста Буњеваца, сад мање. У *Душноку* 1762. године Шокци и Мађари, сад само Шокци. У *Моношторсегу* 1756. године. Шокци у већини, а и сад их има. У *Кумбаји* и *Новом Саду* (1734. г. помињу се) изгубили су се скоро сасвим Буњевци, али има још доста Шокаца. Исто тако у *Куписини* Шокци, у *Кули* Буњевци. У *Каћмару* 1734. г. били у већини, сад у мањини. У *Горњем Св. Ивану* 1738. г. више Буњеваца, а и сад их има. У *Немеш-Милешкићу* очуваше се Буњевци, у *Јозефдорфу* се изгубише. У *Колути* нешто Буњеваца. У *Гари* 1762. г. сами Буњевци, сад има и Немаца. У *Вајини*, *Сентини* и *Тителу* изгубише се скоро сасвим Буњевци. У *Суботици* 1731. г. сами Буњевци и Срби, и сад у већини. Исто тако и у *Сомбору*. У *Вајски* и *Бођану* Шокци и сад. У *Вашкуту* (Башкут) 1783. доста Буњеваца, и данас их има. У *Машеовићу* су и сад сви Буњевци. У *Сивцу*, *Моравици*, *Темерину*, *Паланци*, *Футогу*, *Барачки* и *Станишићу* нестало их је. У прошлом веку помињу се још у тим местима. — У *Пешти*. *Св. Иштвану* било их је доста, а сад их има 2500.

Шокаца, као што рекосмо, има осим у *Бачкој*, још и у *Барањи*, *Пештанској* и *Толнанској* жупанији. По опису 1715. г. било је *Шокаца* и *Буњеваца* измешано у жупанији *Пешти-Пилиш-Шолт*: у селима: *Пандур*, *Коконь*, *Шикижд*, *Надудвар*, *Душнок-Баћа* (Баћин), *Калоча*, *Перег*, *Тукуљ*, *Сигет*, *Ст. Миклош*, *Стари Будим*, *Чобанска* (Чобанац), *Калас*, *Помаз*, *Св. Андрија*, *Моноштор*, *Будим кр. варош* и *предграђа* његова: *Визиварош*, *Рацварош*, *Табан*, *Промонтор* и *Пешта*. У овим местима су се Шокци и Буњевци већином изгубили и ако их у неким местима још има по мало.

По истом попису од 1715. г. било је *Шокаца* у *Барањи*, помешано са Србима и Мађарима: *Сонберг*, *Божок*, *Вемен*, *Лак*, *Мечка*, *Еленд*, *Бечкаш*, *Прекодраве*, *Капол*, *Кемет*, *Белоуњ*, *Седеркињ*, *Монтород*, *Вршен*, *Шајка*, *Липтов*, *Њарад*, *Ланчук*, *Мохач*, *Бол*, *Боњак*, *Вирагон*, *Боља*, *Марок*, *Тетеш*, *Мајмш*, *Бецедек*, *Липово*, *Бабог*, *Шарок*, *Ижип*, *Дараш*, *Кишфалу*, *Бан*, *Барањавар*, *Бенга*, *Моноштор*, *Бодола*, *Ерцег-Шујош*, *Дарда*, *Качфалу*, *Болмак*, *Ашад*, *Ђуриан*, *Лотар*, *Шемеш*, *Кашта*, *Велики* и *мали Будмир*, *Јакобово*, *Ивањ*, *Кекто*, *Палкоња*, *Петра*, *Валкањ*, *Погањ*, *Саланта*, *Немет*, *Секе*, *Сава*, *Вилањ*, *Шиклуш*, *Кекењ*, *Удвард*, *Кеси*, *Тепеш*, *Хидаш* и *Печуј*.

Исте 1715. г. било их је у Толни: Боњад, Брекапа, Чикод, Батасек, и Агард. У жупанији Фехерској у: *Буњевци*, *Перкати*, *Пентели*, *Рац-Алмашу*, *Рац-Крстуру*, *Ерчи*, *Сасалом*, *Тарнок*, *Шаркут* и *Ерд*. У Фехерској жупанији има још Буњеваца.

По оцу *Чеваповићу* у првом почетку 18. века означене су ове парохије као буњевачке и покачке: *Будим Св. Андрија*, *Терек-Балинш*, *Тукуљ*, *Амшабег (Ерд)*, *Ерчин*, *Перката*, *Чепел*, све око Пеште и Будима; — даље Столни Београд (*Fehérvár*), *Мухач*, *Секче*, *Батасек*, *Сегсард*, *Толна*, *Пакш*, *Меш*, *Себин*, *Баја*, *Субошица*, *Алмаш*, *Кафмар*, *Сентиван*, *Чавољ*, *Гара*, *Бикић*, *Башкуш*, *Шандор*, *Гаково*, *Душнок*, *Баћа*, *Сомбор*, *Милешкић*, *Сонша*, *Саншово*, *Колуш*, *Боршод*, *Шикежд*, *Темишвар*, *Вршац*, *Радна*, *Фрајдорф*, *Липа*, *Генуа* и *Крашево* (Крашовани).¹⁾ — У многим тим местима Буњевци и Шокци су се изгубили, сада их има само у местима, која су штампана *разређеним* словима.

*

Прелазимо на статистику. То је једно од најтежих питања при писању расправе о Буњевцима. Најтеже за то, што до сад још нигде није тачно изнешена њихова статистика. За бачке Буњевце и Бачко-Барањске Шокце била је званична статистика још донекле тачна (и ако је многе Буњевце и Шокце убрајала у Мађаре), али број личких Буњеваца не може се тачно одредити, јер су урачунати у Хрвате.

И оно мало етнографа, који су у неколико редића писали о Буњевцима, нигде им не износе *шачан* број. И када говоре о

¹⁾ Срби католици у јужном Банату зову се *Крашовани*, а доселили су се, можда, из Србије. Католичку веру примили су у добу највећег унијаћења за владе *Марије Терезије*. И што је баш интересно, њих је католичка вера спасла, да се у оном православном румунском мору не порумуне. Има их до 20.000, а станују око Беле Цркве *Дугоша* и *Оршаве*. Мушки се носе као *Власи*, а женске као *Бојанке*.

У 51 броју од 3 Новембра 1849 год. земунског листа „*Позорник Војводине Србије*“ нашао сам допис из В. Комлоша, да је „један заслужни стари господин тамо (међу Крашоване) путовао и да је подносио тадашњој комисији за уређење „Војводине Србије“ извештај, навео да „вршачки и белоцрквански предјел треба у круг Војводине да дође, али да треба Банат добро испитати, јер и липовски предјел заслужује да се с Војводином споји, јер се овај готово из самих *Црногорских* места састоји.“ Набројао је до 27 села, „а имаде, вели, и више, у којима сами Црногорци живе и с нашим премда доста поквареним Србским језиком говоре; и ова места ако под Војвдину не подпадну, заиста ће се у други народ изгубити.“ За то, вели, ваља „повереници Војводине Србске у Бечу мапу што скорије преда се узети и добро Банат испитати и о тим Црногорско-Србским местима се уверити“.

Као што се види, овај писац рачуна Крашоване за досељенике из Црне Горе. Њихова је прошлост, у осталом, код нас доста тавна, неиспитана.

њихову броју, они се *битно* разилазе у томе, или и Буњевци Шокце убрајају уједно.

Тако их *Хунфалви* рачуна, називајући их католич Србима, на 70.000 душа. *Швикер* рачуна, да Срби („обе веј сачињавају у Бачкој 15%, у Барањи (са Шокцима) 15—1 од целокупног становништва. *Келети* рачуна, да у Бачкој чињавају Буњевци Шокци и Срби 19%, а у Барањи (Шокци и Срби) 16% од целокупног броја становништва. *Бадић* рачуна да у Бачкој има 55.000 Буњеваца и Шокаца. *Фењеш* рачуна да Шокаца има 429.268, али ту су наравно и Шокци у Србији и Славонији. *Клајић* рачуна, да у Барањи има 43.011 Шокаца. По попису од 1880 г. има у Бачкој 56.000 Буњеваца и Шокаца, али када се по местима срачунају има само у Бачкој до 60.000 Буњеваца и до 16.000 Шокаца.

Емил Пико који налази Буњевце и у Чанаду, рачуна број Буњеваца и Шокаца у Бачкој и Барањи а по званичној статистици, на 73.642 што не може бити тачно; *Фридрих Там* („*Vács V. megye*“) рачуна, да у Бачкој има 38.430 Буњеваца и 13.153 Шокаца, што такође није тачно.

По најновијим (1890 г.) званичним статистичким подацима *Буњеваца у Бачкој* у:

<i>Суботици</i> ¹⁾	36 000
<i>Сомбору</i>	6.123
<i>Аљмашу</i>	1.493
<i>Бајмоку</i>	1.936
<i>Кађмару</i>	1.730
<i>Кунбаји</i>	250
<i>Матеовићу</i>	322
<i>Бикићу</i>	948
<i>Чавољу</i>	555
<i>Г. Ст. Ивану</i>	925
<i>Гари</i>	1.283
<i>Шандору</i>	188
<i>Чонопљи</i>	958
<i>Н. Милетићу</i>	1.350
<i>Баји</i>	1.606
<i>Боршоду</i>	72

¹⁾ М. Мандић износи у „Даници“ 1897 г. статистику, која се *битно* разликује од службене статистике: Он рачуна да има Буњеваца у Суботици 50.000, у Сомбору 2000, Аљмашу 2000, Чонопљи 2000, Немеш-Милетићу 2000. Г. Ст. Ивану 2000, Бикићу 2000, Баји 5000, Бајмоку 2500, Матеовићу 700, Башкуту 500 и т. д.

Чантавиру	172
Пачеру	85
Могу	204
Н. Саду	392
Бездану	60
Берегу	<u>2.016</u>

58.174

Осим тога их има нешто још у бачким селима: Башкуту, рову селу, Моравици, Ади, Мартоношу и још у неким мес-а, свега **око 61.000 душа у Бачкој.**¹⁾

У осталим местима у пештанској и фехерској жупанији анату има Буњеваца у:

Рекаш	1.139
Ерчи	243
Чепел	108
Тетињ	17
Чобанац	71
Акасто	15
Фаркажд	150
Опово	196
Н. Елемир	46
Перлез	191
Регенсдорф	13
Борча	25
М. Черњаја	45
Радна	114
Пилиш	13
Калоча	<u>23</u>

Свега 2.407

¹⁾ У „Zemljorisi“ бач-бодрошке Жупаније, који је „за Буњевачку и шокачку ж“ штампан 1894 г. у Суботици (штампарија Др. Душана Петровића) има ова ста-ка *Буњеваца у Бачкој*:

Сомбор	6.000
Суботица	40.000
Бајмак	1.000
Матеовић	350
Аљмаш	1.500
Баја	2.800
Викић	1.000

Осим ових места помиње се да има доста Буњеваца још и у овим бачким се-Немеш-Милетићу, Чонопљи, Шандору и Каћмару, али њихов број није означен / урачунати укупно међу римокатолике (Буњевци, Немци и Мађари).

По Мандићу (Danica 1897 г.) износи број Буњеваца и Шокаца у Бачкој око душа.

А када се овоме броју додају они Буњевци у Сеге, Баћи, Ерду (1268), Тукуљу (1225) и осталим ситним оаза Пештанској и Фехерској жупанији, добићемо у најмању 10.000, онда би број Буњеваца у Угарској износио до 71.000 у Лици и Приморју од прилике 30.000, дакле свега Буње око 100.000.¹⁾

У Суботици је врло нагло умножена популација, што види из овог прегледа:

1700. г. помиње бачка жупанија у једном извештају у Суботици било тада 642 грађана, који порезу плаћају У деген-ову извештају бечком ратном већу бележи се, да је у ботици било 1702. г. 1896 становника, а по војном извештају било је у њој 1720. г. 205 породица. По осталим, разним извештајима и пописима било је у Суботици 1748 г. 759 породица, — па:

ГОДИНЕ	СТАНОВНИКА
1765.	9.556
1766.	9.730
1770.	9.840
1771.	10.252
1805.	21.573 ²⁾
1818.	30.015
1820.	32.247
1832.	30.777
1840.	31.720
1847.	41.707
1850.	48.958
1854.	60.729
1870.	56.323
1880.	61.956
1890.	72.863

Према овоме је Суботица данас по броју становника трећа варош, у целој Угарској. Веће су од ње само Будим-Пешта и Сегедин.

¹⁾ Накнадно сам сазнао да у Тителу има сада још само три буњевачке куће (Лулић, Устин, Романчић) са 20 душа (12 мушких, 8 женских). Осим тога и која буњевачка кућа у неким шајкашким селима, а има их и у Перлеву (20—25 душа), у Опову (25 породица), у Локу 20 душа.

По Мачдику („Даница“ 1897 г.) има још Буњеваца: у Душноку 3000, у 3500, у Пешт. Св. Иштвану 2500, у Св. Андрији 1000.

²⁾ Од којих је 17.044 „Илира“ (Срба и Буњеваца).

Кућа (домова) било је у Суботици 1862. г. 5534, а 1890 '08, а на салашима (пустарама) 1862. г. 3256 кућа, 1890. г. кућа, дакле нешто мање но у самој вароши. У вароши 38.573, а на пустарама 34.110 становника.

По службеној статистици има у *Суботици* 36.000, по бучком земљипису 40,000, а по М. Мандићу („Даница“ 1897. г.) 10 Буњеваца.

У *Сомбору* има сад по службеној статистици 6123 Буа, а по М. Мандићу 9000.

У Сомбору је било становника године:

1870.	24.309
1880.	24.700
1889.	26.888

Шокаца има у Бачкој:

У Сенти	3.700
У Бачу	3 000
Моношторсег	3.200
Вајска	968
Плавна	1.200
Сантово	1.945
Бођање	375
Апатин	85
	14.473 ¹⁾

Кад овоме додамо Шокце у Бач-Новосело, Ст. Паланци), Тителу (337), Богојеву, Н. Саду и др. бачким местима, ћемо да у *Бачкој* има 16.000 Шокаца.²⁾

Осим ових има Шокаца у Барањи и Толни и то у Кау 620; Торјанцу 545, Петарди 885, Мохачу 1001, Баану, фалуду, Липову, Н. Бељу, Береленду, Н. Перкати и т. д.

¹⁾ По М. Мандићу („Даница“ 1897 г.) има више Шокаца у тим местима и то: У тору 3500, Вајска 1500, Плавна 1800, Сантово 2000, Бођане 450, у Бачу 3500.

²⁾ За Тител сам добио поуздане податке: Тамо има свега 337 Шокаца и то шких и 178 женских. Познатије су ове шокачке породице у Тителу: Бартоловић, Јерков, Микић, Маринков, Бошњак, Новак, Мрњан, Орачић, Кучера, Вечај, Бићерић, Вељко, Павков, Сестрић, Баглама, Марић, Очај, Данчек, Вуков, Рауљ, Грзепелић, Суварић, Имбришић, Рачу, Штимацу, Орешковић и т. д. Интересно је, да неке мађарске и немачке породице (Сабо, Балог, Шмитмајер и т. д.) пошкочиле и се сматрају за Шокце. — Пре 30 год. била је у Тителу искључиво Шокачка пријанас је пак ретко чути.

У Печују било је 1870. год. 23.683, а 1890. г. 34.754 новника. Број Шокаца није означен у статистици, и ако их доста, по М. Мандићу око 6000.

У Мохачу рачуна Мандић да има 4000 Шокаца.

У Барањи и Толни има у већ поменутим и др. мес преко 36.000 Шокаца.

*

После ових специјалних изношења ми можемо изнети пан број Буњеваца и оних Шокаца, који се нас у овој лици тичу.

I. Буњеваца има свега 101.000 и то:

У Бачкој : . 61.000

У Пештан. и Фехерској жупанији и др. . 10.000

У Лици до. 30.000

II. Шокаца има свега 52.000 и то:

У Бачкој*) 16.000

У Барањи 36.000

У овај број нису узети Шокци у жупанијама Зала, Међумурје и т. зв. Васер-Кроати у Угарској, и ако су и рођена браћа наших Шокаца.

За тачност бројева не можемо јемчити само код ли Буњеваца, јер њих у званичном попису нема, али ће их п шим приватним извештајима, ипак бити до 30.000.

*) У „Земљопису за буњевачку и шокачку младеж“ (Суботица 1894) им статистика Шокаца у Бачкој:

Моноштор	3.245
Сонта	3.000
Вајска	1.500
Бођани	500
Плавна	1.220
Гара	1.300
Сантово	2.000
Берек (Брег)	2.000
Гор. Сентиван	925
Бач	1.500
Свега	17.190

Интересантно је, да се у овом „земљопису“ села Гара, Гор. Сентиван, Беј начавају као шокачка, а не буњевачка. Вреди забележити да се на стр. 17 ове вачко-шокачке књиге вели ово: „Бач трговиште на р. Мостонга са 4500 стано од којих су 1500 Срби римокатолици (Шокци). У „Земљопису“ овом вели се, да у кој „има 199.357 Срба (Са Шокцима и Буњевцима).“

Према свему горњем има **Буњеваца 101.000, а Шокаца, (у Бачкој и Барањи) 52.000; дакле свега Буњеваца и Шокаца 153.000.**

Леп број, али свакако *мањи* но што је пређе био, чему узрока ваља тражити у претапању у друге народности, што је настало услед оскудице народних школа, и у расељавању у Троједници. Камо лепе среће, да се помоћу пробуђене народне свести ставе бар у будуће препреке одрођавању наше католичке браће — Буњеваца и Шокаца.

II. Порекло и повесница.

1. Јесу ли Буњевци староседеоци или досељеници?

Поред разних ситних, постоје две главне теорије, о којима историк Буњеваца мора говорити када пише о њиховој прошлости.

Једна, која има највише присталица, јесте она, да су Буњевци на садашњем свом тлу у Бачкој и Лици досељеници, док по другој теорији, Буњевци су ту староседеоци (аутохтони). На први летимичан поглед мислиће многи, да теорија о староседелаштву Буњеваца није баш без основа, али када се човек задуби у оно мало података (које човек дугим трудом ваља да прибере, јер је о њима слабо шта писано и забележено), онда мора одлучно стати уз и иначе популарну теорију, *да су Буњевци досељеници у Бачкој и Лици.* Староседеоци пре још могу бити Шокци у Бачкој и Барањи, као што ћемо доцније видети, али да су Буњевци досељеници, зато говоре сви знаци и историјски споменици, док за њихово староседелаштво говори само једина истина, да су Бачку насељавали Словени и пре доласка Мађара. Међу тим нема ни једног знака, да су међу тим староседиоцима Словенима били и претци садањих Буњеваца.

Основаност прве теорије, моћи ће се тек тада јасно увидети, када изнесемо обе теорије заједно са доказима, који поткрепљују и једну и другу, те када читалац види *разлику* између њих. Прво ћемо говорити о теорији да су Буњевци староседеоци у Бачкој и Лици, а за тим ће мо, побијајући ту теорију, изнети

противну теорију, коју и ми усвајамо за своју, на име да с *Буњевци досељеници*.

Каноник Иван *Анжуновић* један од првих Буњеваца, на више заступа гледиште, да су Буњевци староседеоци, као што се то из његових списа, а нарочито из његове „*Расправе*“ види. Он вели, да су Словени, дакле — по њему — и Буњевци били староседеоци у Угарској пре, а и за време доласка Мађара у Угарску. Ми то што се Словена тиче, потписујемо. Историјска је истина, да су одмах после Римљана и разних номадских племена сарматског и трачког колена, Бачку и јужну Угарску населили Срби, а горње крајеве Угарске остали Словени, и да су те после њих дошли Мађари као завојевачи. Они су од Срба од носно Словена примили *све* културне особине једног народа, облик установа државних, безброј речи и то оних, које у свом језику нису имали, па чак и Хришћанство. Словени беху миран, земљораднички, али већ културан народ. Мађарски језик кипти заиста од многих речи српског или правилније словенског корена. *Далковски* у своме речнику; — академик *Флоријан Маџах*, рођен Мађар, у својој историји о речима Мађарског језика; — даљ сам *Павле Хунфалви*, њихов први етнограф, доказују то несумњиво у својим радовима. Ну осим тог писменог доказа са *Мађарске* стране и толиких доказа са *Словенске* стране (*Шафарик* и други доказују то и ова факта што је $\frac{3}{4}$ имена места у Бачкој и сада српског корена, да све реке, брда, језера, њиве имају и сада српске називе, да су српске цркве и грађевине старије од мађарских и немачких. Од неких педесет пет места у рејону горње Бачке 36 имају и данас чисто српска имена. Од 12 већих пустара које су многобројно насељене носе 9 српска имена (*Равна* и *Растина* код *Гакова*, *Шара* код *Станишића*, *Кулић* код *Србобран*, *Стари Леђен* или *Риђица*, *Таванкут*, *Шебешић*, *Верушић*, *Зонатица* код *Суботице*). Једино брдо у Бачкој има српско име — *Телечка*. Од 4 реке две имају српска имена (*Криваја* и *Мостонга*). Свих пет језера у Бачкој имају српска имена (*Палић*, *Крваво језеро*, *Славо језеро*, *Рибје језеро*, *Језеро*).

Од 70 места у доњој Бачкој 60 и данас имају српска имена. Имена историјских споменика, развалина, брда и шанчев јесу српског корена (*Бокчиновац*, *Коптаница*, *Јарак*, *Книћевац*, *Земљоград* и др.). Пустаре (*Прекаја*, *Визић*, *Сириг*, *Чичево*, *И*

мово, Мартинац и др.), — шуме, путеви, речице, острва са српским именима доказују да је Србин овде пре становао од Мађара.¹⁾

Ово су наши подаци, а уз њих је и Антуновић изнео безброј српских имена села и породица још из 1302—1522 год. за доказ да је у Бачкој, пре насељења Буњеваца у 17 веку било у Срба дакле и Буњеваца.

„Тамо од Сирмијума протезаху се горе *Шокци* с ове и с оне стране Дунаја у Баранију и Толну, а у средини Бачке већма онамо к Тиси *Буњевци* и то све до Будима, свагда да како већином са Срби измешани. Ове су се гране мешале те налазимо и уз Дунај Буњеваца, нарочито у Башкуту, Баји, Чебу Новом Селу, Футогу, Новом Саду и — Банату.“

Овако набраја Антуновић простор, који су Буњевци заузимали пре Мухачке битке. Веранчићу још 1553 рече неки „Рацки бродар, да је у Бачкој пре Мухачке битке у једном селу било више становника но сада у 30 села.“ Али да их је било и 1553 г. то нам баш и исти „рацки“ бродар својом личношћу сведочи. „А да су ти становници били Раци (Словени) то доказује околност, што по попису 1715 г. у Бачкој и Сегединској војеној управи они (Раци) као *једини* и *искључиви* становници на прво место долазе.“ — А то је трајало тако све до друге половине 18 века, када се разбегли Мађари повратише у Бачку.

„Да су Раци од старина Подунавски и потиски становници били то изван сваке двојбе стављају сви закони од године 1556 на саборих (угарских) о Рацих састављени“. — Даље,

у Аналима изданим у Такову 1437 г. изрично стоји, да „већи део Сријема заузимају Раци и Босанци (Патарени — Богумили), шта више и на другој обали Дунава (дакле у Бачкој и Бодрогу) на простору једне или више миље Раци с Босанци, Кривоверци (православни) с кршћани (католици), међу се помешани станују.“

Ово су најглавнији докази Антуновићеви, уз које пристаје и М. Мандић („Даница“ 1897 г.“) и Лаза Кнежевски (Летопис 128 књ.) те вели: „Кад су се Турци са мухачке битке год.

¹⁾ Види опширније о томе у расправи „Српство у Бачкој“ од Ив. Иванића у „Одјеку“ 1888 год

1526 враћали и у Суботицу дошли, затекли су седам браћа седам Сучића...”

Кнежевић из тога, што је после мухачке битке било у Суботици Сучића, закључује да су тада у њој морале бити и Буњевци. Међу тим Сучића има и православних, а што је најглавније, капетани Сучићи у Суботици много су доцнијег датума (крајем 17 века¹). Ти капетани Сучићи пореклом су из Пољице у Приморју, потомци великог кнеза Пољичког Павла Сучића (1677.), дакле нису могли бити капетани у Суботици после 1526 г.²)

Од свих података, које је изнео Антуновић да докаже своју тврдњу: да су Буњевци староседеоци, најважнији је онај из анала ђаковачких, да је још 1437 г. било Босанаца католика не само у Срему, већ и у Бачкој и Бодрогу. Немамо разлога сумњати да је у то време било Срба католика у Срему и у Бачкој, али ти католици нису могли бити Буњевци у Суботици и у горњој Бачкој већ Шокци у доњој Бачкој и у Барањи. Међу тим Антуновић има донекле право и то у томе, што је Буњеваца било у Бачкој и пре њихове главне и најмногбројније сеобе крајем 17 века, али необично мало, тако, да то ни помена није вредно. Ивањи у својој „Историји Суботице“ доказао је такође да је Буњеваца могло бити у истој вароши у мањем броју још за време турског господства, или другим речима на 50 година пре главне сеобе Буњеваца крајем 17 века. Ивањи вели, да су они, упитани за свој долазак, изјавили да су у Суботици и за време Турака (дакле пре највеће сеобе 1687 г.) становали, што доказују и честе отмице буњевачких девојака од стране Турака и скривање буњевачке нејачи по Суботичким ритовима 1689 г. Још за време Турака било је Буњеваца у Бајмоку, Таванкуту, Кунбаји, Лудашу, Белесовићу, Тонци и т. д. Пастир Никола Копуновић, Буњевац, родио се у Бајмоку 1660 г. а старац од 70 г. Билија Катана у Таванкуту и Јерко Гугановић у Лудашу још раније. Када се уз то узме, да је једна сеоба Буњеваца у околини Суботице била још 1668 г., онда је јасно

¹) Кнежевић је у осталом писао у првом реду о оделу и обичају Буњеваца, а говорећи о прошлости Буњеваца само ове речи: „које су године, да ли на чији позив или од своје воље или невоље дошли, то се доста тачно не може доказати, као и то, да ли су предели, које су населили, били *пусти* (?)!“ — сам је абдицирао на име историка Буњеваца. Он се дакле у расправљању повеснице Буњеваца не може узети у обзир.

²) На једној „наредби бискупској иза светочантнога похађања по Брибирштину потписан је год. 1671. Гашпар Сучић, нотар бискупски. — Качић опева Сучића Кнеза Пољичког.

да је Буњеваца морало бити ту и пре 1687 г. што узгред доказује и то, да су Буњевци држали под закуп пашњаке суботичке од Дурмиш-паше.¹⁾

Све ово горње показује да је Буњеваца истина било у Бачкој и пре њихове *главне* сеобе 1687 г. али их није било у много ранија времена, а још мање после Мухачке битке. Међутим Срба католика и то оних, који се сада називају Шокци, било је много раније.²⁾ Као што се види ови докази толико су ништавни према доказима, да су Буњевци досељеници новијега времена, да се са тим доказима ни мерити не могу.

У осталом, ми можемо разјаснити од куда је постала Антуновићева теорија о аухтохтонству Буњеваца. Он је убеђен да су Срби у Бачкој староседеоци и како он Буњевце од Срба нигде не двоји, он закључује, да су и они, Буњевци, староседеоци у Бачкој. Ми и ако се клањамо српској свести пок. Каноника и ако не двојимо Буњевце од Срба, ипак не можемо преглутати да је језгро, главна маса Буњеваца досељеник из Херцеговине *новијега* времена. Јер када би усвојили Антуновићево мишљење о староседелаштву Буњеваца, онда би сасвим излишно било писати нарочиту повесницу Буњеваца, пошто би им прошлост нашла у повесници Срба у Угарској, која је већ доста расветљена. Ну баш за то, што се верује, да су Буњевци досељеници новијега времена, настала је *потреба*, да се испита и разјасни *ошкуда су, када су и зашто су се Буњевци доселили* у садању своју постојбину. То је управо тема, коју је „Матица Српска“ истакла за утакмицу српским писцима и коју ћемо ми, на основу трогодишње студије, *покушати* да разрешимо.

Срба је свакако било у Бачкој и пре Мухачке битке, па и пре доласка Мађара у Угарску.

Али да је међу тим Србима, било у већој количини оних Срба — католика, који би требали да буду претци садашњих

¹⁾ Фридрих Тамаш (Báez B. v. tegye) вели, да су се Буњевци доселили у Бачку још за времена Беле I., али то је немогућно.

²⁾ Од Шокаца зна се, да су добили племство Ката Орловић (1535 г.); Вожа Радич (1564 г.); Никола Дворниковић (1663 г.); Никола Милојковић, прквени судач калочког бискупа добива 1639/41 год. пустаре Томпу, Иванку и Шебешић, и села бачка: Каћмар, Гару и Башкут. Београдски бискуп Марин Јмбришировић дели кризму католичким Илирима 1649 г. у Бајмоку, Мартоношу, Берегу и Сантову. Год. 1629. помиње се као шокачки парох у Бачу ератар Татић (а раније 1478 г. каноник Таванкут у Бачу). Ово износи М. Мандић („Danica“ 1897 г.) за доказ, да је Буњеваца било много раније у Бачкој, но баш ово доказује раније сеобе и долазак Шокаца, а не Буњеваца.

Буњеваца, за то не могосмо наћи никаквог позитивног доказа у прошлости, и зато ми нисмо присталице Антуновићеве теорије. А зашто нисмо, то ће свако увидети кад прочита, што за овим следи и када се увери, како је текла и кроз које све мене сеоба Буњеваца из Херцеговине преко Далмације и Лике у Бачку. Теорију о староседелаштву Буњеваца највећма побија сама та колосална сеоба из Херцеговине, која је утврђена историјским фактима и коју ћемо ми ниже подробно испричати. За наше мишљење говори још и народно веровање у Буњеваца, да су им се претци доселили са *Буна реке у Херцеговини*, — и корен њихова имена, — и сви до сад познати подаци о томе, да им је колевка била у јуначкој Херцеговини.

2. Сеобе „Влаха“, „Васер-Кроата“ и Шокаца, које су претходиле сеоби Буњеваца

Пошто је, дакле, више но искључена могућност да је Буњеваца било у сеобама Срба из уже и старе Србије, већ да их морамо наћи *само* у сеобама из Босне, Херцеговине и Далмације, то ћемо ми само о тим сеобама и говорити. Колико је тих српских сеоба из поменутих покрајина било, то се не може *тачно* казати, јер су оне управо *безбројне* и *перманентне* за све време док су Турци у њима владали. По нашем мишљењу, створеном на основу нађених доказа, *главна сеоба Буњеваца била је у XVII веку*, но тој сеоби претходило је више ситнијих сеоба. Нарочито пак, насељавање *Шокаца* пада у ранија времена.

И ако нас се Шокци у овој расправи тичу тек у *другом реду*, ми морамо и о њима говорити, јер имају са Буњевцима највише сродности по наречју, вери и тако рећи по истоветној првашњој постојбини, а и за то, што се Буњевци од њих не двоје.

Но пре тога морамо говорити и о „Власима“ у Хрватској, јер они нису без сваке везе са нашим Буњевцима. А говорећи о тим „Власима“, ми уједно описујемо раније стање и популацију у Приморју, које прво населише Буњевци.¹⁾

Познато је, да „Влаха“ католика има у Хрватској и Приморју, који се и по језику и по свему далеко разликују од правих Хрвата Кајкаваца.

¹⁾ У старим листинама зову се и православни и католички Срби — „Власима“ па тако и у службеним исправама. Нас се овде у првом реду тичу католички „Власи“ (т. ј. Срби) у Хрватској.

Као што свуда по Српским и хрватским земљама, тако је и у Лици било од давних времена тих „Влаха.“ Они се спомињу још 1412 г. уз Хрвате под Звониградом у Листини краља Сигисмунда, Ивану Нелепићу од Цетина. 20 год. доцније (1432) видимо их у Листини, којом се за 40.000 дуката залажу многи градови у Хрватској, град Висућ, жупаније Бичка и Пољичка и сви Власи у Хрватској („omnes Walahos Regni Croatiae“). Они су још тада за разлику од правих Хрвата носили име „Влаха“ и ако су већ тада били делом Католици, а већином православни.

Хрватским „Власима“ (потомцима православних Срба, од чије им је вере и остало вулгарно име „Влах“) око Клиса и Сиња, издао је кнез Анж Франкопан, Бан Далмације и Хрватске и кнез Цетински и Клишки повељу 1436 г. у Клису код Сплета *кирилски* писану („које је писмо било *обичајно* у многих хрватских крајевих кроз више векова, те се и звало Хрватско (!) писмо“, — вели Лопашећ). Та интересна повеља гласи:¹⁾

„Вирне и праве слуге бана Иваниша Ивановића, сви добри *Власи* :

Виган Дубравчић, Ниноје Санковић, Томаш Рончевић, Матијал Вукчић, Милић Остојић, Вукаш Војновић, Иваниш Грубичић, Радивоје Витковић, Булат Кустрожић и др. — И да ни *наде њима (Власима)* ни *један Хрватин (војвода не буде)* и да на њихово питање не суди ни *један Хрватин* већ њихов кнез и судни њихови и да не држе Хрвати Влахов мимо једног бравара. *Србин* да не може оддати (сведочити) на Влаха, ни Влах на *Србина*.“

Ова повеља доказује: прво да су ти Власи били привилегисано племе, које је имало свога бана (Иваниша), своје кнезове, своје независне судове, — а друго да их и сам бан Франкопан не сматра за Хрвате, већ за једно посебно племе управо једно и исто са Србима, што се види и по томе, што им Срби, као племенски рођаци, не могу сведочити код судова. Ти Власи, несумњиви рођаци Буњеваца, насељени су у Лици и доцније у годинама 1597, 1609, 1642 и 1646.²⁾

¹⁾ Радослав Лопашећ: „Два Хрватска Јунака.“

²⁾ О тим сеобама биће ниже више говора. „Влахе“ те, као и православне Србе насељивали су и силом и милом аустријске војене власти, да им бране границе од Турака, који су се већ 1415 и 1418 год. осмелили и палачи и робећи подрли под Исака-пашом до Штајерске. (В. Клајић: „Повјест Босне“ 252.). Та је одбрана после, кад су Турци 1528 год. завладали Ликом и Крбавом и држали 160 година, била још потребнија.

У летопису Самостана Градишког забележено је, да су Католици и Власи (Срби) у добу војводе Баденскога Лудвика, под вођством оца Марка Марића прешли и населили се у Славонији. Када је отац Марко од добивених рана умро, војевали су ти „Власи“ под оцем Петром Хрватовићем, и уз хајдука Ивана Макара, храбро се борили против Турака и позивали своју браћу из Босне на ову страну.“

Чувени Чеваповић израчунао је да су фратори и попови превели у Аустрију 24.300 тих „Влаха“ из Босне, а сам стриц Гавре Новаковића превео је 1687 г. 4.892 војника цару Леополду.

Такође као сроднике Буњеваца морамо поменути и Приморце, — Чакавце са кварнерских отока, који су се заједно са Буњевцима населили у Приморју и за тим се они, који осташе на копну претопише у Буњевце, док код острвљана то није случај, јер они и данас називају становнике око Црквенице, Новог и т. д. „Власима“, ма да су и ово католици као и острвљани. „Власи“ у Приморју потомци су некадањих привилегисаних „Влаха“ под баном Иванишем Ивановићем. Стеван Павелић тврди пак, да су чак и Кварнерски Чакавци прави Буњевци.

Исто као поменути Власи, у Хрватској, тако су и Шокци, као што већ рекосмо, *давнашњи* досељеници у доњој Бачкој и Барањи.

* * *

У бачке, барањске и славонске *Шокце* долазе и т. зв. „Васер-Кроати“ који су насељени на горњим обалама Дунава у Угарској око Пожуна и неже, па и у околини Беча. Они су насељени из Хрватске у те крајеве, а преселили су их на своје спахилуке 1550 г. Мађари племићи: Баћани, Середи и Иљешхази.

По *Смичикласу*, населише се „Босански Хрвати“ још 1529 г. на граници између Аустрије и Угарске на празноме земљишту. Од Босне добише име „Bosser-Kroaten“, које се после претворило у „Wasser-Kroaten.“¹⁾

На против *Церниг* вели, да су се они доселили из Хрватске, што је и вероватније, а осим тога и термин „Босански Хрвати“ у употреби је тек од окупације Босне 1878 год. па на овамо.

¹⁾ Мађарски писци и статистичари називају и Словенце и „Васер-Кроате“ — Вендима, и ако ови последњи нису „Венди“, већ католички Срби — Шокци.

Смичикласа помаже у овоме и В. *Клајић*, који те „Хрвате“ дели на Горњаке и Долњаке. Долњаци су Штокавци „ваљда“ из Босне. Курелац им чак *пориче хрватство*, јер вели да се један предео од 9 села између Бандола (Вајден) и Парapatiћева брега у жупанији Ваш зове *Влахија*, а „жители те Влахије да су без икакве сумње племеном **Србљи**, који су на католичку веру приступили.“ —

За њих а и за Шокце и Буњевце дао је бискуп ђурски Л. Колонић у Трнави штампати (1687) „науке христијанске“, писмом *ћирилице*, јер друго осим овог писма нису познавали.¹⁾ Клајићу је пак вероватније да су „ови *Власи* дошли из *Босне* и да су из прва говорили *Икавском штокавицином*, која је у 14—15 веку у Босни била опћенита.“²⁾

Када наше уверење, да су и ти „Васер-Кроати“ једна грана Шокаца, сродника Буњеваца, дакле Срба католика, — потврђују Клајић и Курелац, који су природно је, ближи Хрватима но Србима, онда ми немамо ништа да додамо овоме.

* * *

Што се Шокаца тиче њих је морало бити и староседеоца у Срему, Бачкој и Барањи. Као што смо видели из ђаковачких анала, њих је било ту већ 1437. г., а свакако и раније, но њихови се редови умножили доцнијим сеобама, које су интензивније почеле нарочито у 16. веку. Печуј у Барањи, населише 1540 г. Шокци после Салцбуршких Немаца. Жупаније Барању и Sümeg населише *Шокци* (искључиво Штокавци) у већем броју у 16. веку, а за тим такође у великом броју, када су Турци напустили Барању. Ти Шокци долазили су из Босне откуда им се још и сада задржа име „*Бошњаци*“. Знатна је сеоба Шокаца из Босне 1538—1540 г., после пада Дубице, када су ти Шокци поплавили Славонију, Бачку и Барању.³⁾

¹⁾ Да тадашњи јужни Словени, чак и католичког закона нису знали латиницу има и ранијих доказа. Још 1583. год. штампан је у *Риму србуљском ћирилицом* катихизис римске цркве од Језуита Петра Канизија, па је ту књигу превео „из влашког или латинског језика у словенски језик поп Шимун Будњак, задранин“. (М. Грбић: „Карловачко владичанство“ II. 216.).

²⁾ В. Клајић „Опис земаљах.“

³⁾ У то време (1538 г.) пада и прва већа српска сеоба у Славонију под бароном Николом Јуришићем. Досељеници из Расције“ населише се између доње Чазме и Драве, добише повластице и ударише темељ Војеној Крајини са капетанима Копривничким, Крижевачким и Иваничким, 1585 год. населише пак босански Ускоци „Жумберак“ или „Ускочке планине.“

Да је Шокаца било још почетком 16. века, доказује попис дикалске десетине из 1520—1522 г., када су постојала садашња шокачка села: Моноштор, Вајска, Бођан и др. У доцнијем времену почетком 18. века налазимо већ више Шокаца и Срба у садашњим шокачко-српским селима, тако по попису 1727 г. беше у *Моноштору* породица: Јанић, Јерковић, Блажев, Балмаковић, Видаков, Сушић, Павишев, Пејаков; у *Саншову*: Колар, Лепокатић, Ковачевић, Босин, и др.; у *Бачу*: Бачлија, Филиповић и др. У осталим шокачким местима, налази се велики број презимена на — „ин“ и — „ић“.

У *Барањи* је такође било у велико Шокаца, као што показују 1557 г. следећа словенска имена села: Бојаша, Градиште Бакоња, Бераи, Севрево, Ломово, Парага, Угриште, Св. Дамјан, Бистрица, Вељин, Гаре, Острво, Игризије, Храсти, Вивино, Корњача, Беље, Котар, Нарочје и др.

У *Толни* се помињу (1557 г.) шокачка села: Ивка и Ириг. 1696 г. у следећим местима у Барањи било је Шокаца и Срба (документи их називају „Илирима“) са овим презименима:

Село *Кублин*: Јурица, Радиша, Видак;

Село *Немеш*: Бошњак, Ванданић, Симић, Матић, Лукачевић;

У *Мошко*: Жувић, Лучић, Бошњак, Сучић, Матијашевић.

У *Вилању*, Сва презимена на — „ић“ и „ин“.

У *Кишфалу*: Црногорац, Урица, Ганчинац, Бошњак, *Шокац*.

У Почи, Бану, Кашалу, Личу, Мароку, Даражу, Исипу, Даљоку, Секче, Батасеку, Печвареку, Јодашу и др. местима пуно презимена српских.

1715 г. било је *Шокаца у Барањи у 69 села*.

Но највеће сеобе Шокаца падају у оно време, када су жестоке провале Турака иза Мухачке битке 1526 г. изазвале општу сеобу Југословена у Крањску, Штајерску, а поименце у Угарску. У почетку беше на Драви нарочити мост да би народ из Хрватске и Славоније са својим благом могао лакше бежати у Угарску. Почев од 16 века низао се читав низ тих исељавања.

У то време пада и исељавање многих племића личких и крбавских у Угарску, као: Хорвата, Петричевића, Ловинчића од Ловинца, Крчелића, Херендића, Перушића, Будацких и др.

Турске навале су као што је познато изазвале многа расељења нашег народа почев већ од 15 века. Расељавање ишло

Год. 1605 и 1607 насељено је у околини Гомирја, Лича рмпота доста српског народа.

1609 год. Радоје Љубишић, Петар Тадешковић преселише а народа у Оток, Муњаву и Плашки.

1609 г. пребеже 650 Хришћана под Брлог од зулума и та аге од Рибника. Пре но што је ова раја напустила своја шта удари на свога агу од Рибника, провали у град, и убије Турака, а ага побеже у Босну. Затим се 650 Срба са женама пом преселе под Брлог. Сењски капетан Гушић вели да су „били врло добро одевени и богати са благом и свим лим“. Тада је (1610—12 г.) много народа пребегло из тур- страна. (М. Грбић: Карловачко Владичанство I.).

У то време „Власи“ а нарочито кнез Топчић (Тепшић) О породица насели се у Подгорју, потоњу нову постојбину еваца. 30 г. касније пресели Вук Франкопан „Влахе“ из ова поља у околину Огулина.

1615—1617 г. раселише Млечићи ускоке (Пребјеге, Кае), око 133 породица, из Сења у околину Оточца и у берак.

1632 г. преселио је гроф Гаспар Франкопан у Равну Гору, Грасенак и т. д. многе Србе из Босне од манастира Го. Зна се да су се 1637 г. побунили у Брињу католици услед српских насеља.

1640 г. насељени су Срби из Босне на Купи. Дошли су кнезом Тодором.

1642 г. населио је Вук Франкопан кореничке Влахе у ане код Бриња. Бриња је насељена новим становницима још оловини 16. века, и то бегунцима са турског земљишта, а 3 г. и ускоцима из Сења под Ђуром Даничићем.

1646 г. населише Власи католичке вере Св. Јурај.

Било је још већих и омањих сеоба 1655 г. (у Плашки) 8 г. (у Дубраве и Поникве); 1666 г. (у Јасеницу); 1680 г. Јасеницу), 1658 г. (у Гацко — Вилићско — поље из Усора осни), 1680 г. извео је војвода Брадић или Братић 120 срп- породица које се населише у Банији. (Опширније о овим љима в. М. Грбића: „Карловачко Владичанство“ I.).